

Ж.Ю. Лістарова
Сумський державний
педагогічний університет

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНИНА СВІТУ В КОНТЕКСТІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

У статті розглядається досвід Великої Британії щодо впровадження громадянської освіти у шкільний навчальний план, а також європейського й міжнародного вимірів у предмет «Громадянство»; визначено змістові компоненти предмета у старшій середній школі; здійснено аналіз державних документів відносно реалізації завдань громадянської освіти.

В статье рассматривается опыт Великобритании относительно внедрения гражданского образования в школьный учебный план, а также европейского и международного измерений в предмет «Гражданствование»; определены содержательные компоненты предмета в старшей средней школе; осуществлен анализ государственных документов относительно реализации заданий гражданского образования.

The article is devoted to the comparative study on teaching citizenship education and the curriculum; analysis of the state reports; implementing the European and international dimension of citizenship education in senior secondary school; defining the contents of the subject.

Постановка проблеми. На сучасному етапі особливої актуальності набуває проблема формування громадянина з європейською та світовою свідомістю, що пояснюється інтеграцією держав у єдиний світовий освітній простір. Процеси глобалізації й інтернаціоналізації охоплюють суспільне й економічне життя всіх країн світу та сприяють формуванню загальносвітових цінностей усіх мешканців планети. Метою освітньої політики розвинених держав є формування громадянина світу та виховання толерантності у відносинах між народами різних країн.

Зазначимо, що формування громадянськості “як інтегрованої ціннісної орієнтації” відбувається на різних рівнях: локальному, національному, регіональному та глобальному [3]. Тож провідними завданнями освіти є формування громадянина держави, громадянина Європи та громадянина світу.

У сучасних умовах існує необхідність вивчення досвіду інших держав щодо впровадження громадянської освіти у навчально-виховний процес, зокрема Великої Британії. Дослідники багатьох країн світу докладають зусиль до наукового обґрунтування сутності, змісту, організації громадянської освіти, вивчення традиційних і сучасних методик виховання громадянськості. Вивченням проблем громадянської освіти займаються вітчизняні та закордонні

дослідники Н. Абашкіна, А. Алексюк, М. Арнот, М.О. Гурій, П.Р. Ігнатенко, О. Ічилов, Б. Крік, Т.Г. Маршал, Н.С. Петровська, С.А. Позняк, Д. Роу, О.В. Сухомлинська. Проте детального узагальнення та систематизації потребує практика громадянського виховання у Великій Британії, яка реалізується через упровадження міжнародного виміру в освіту.

Метою статті є аналіз досвіду Великобританії щодо впровадження міжнародного виміру у викладання предмета “Громадянознавство” у старшій середній школі та формування громадянина світу. Відповідно до мети поставлено такі завдання:

- аналіз державних документів Великої Британії щодо реалізації завдань громадянської освіти;
- характеристика навчальних планів середньої школи Великої Британії з громадянської освіти;
- систематизація досвіду британської школи у процесі запровадження в навчальний процес громадянознавства.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що Велика Британія займає особливу позицію у світовій спільноті, є впевненим космополітичним суспільством з високорозвиненою економікою. Для підтримання пріоритетів країни у документі “Спрямуємо суспільство до освіти світового рівня – Міжнародна стратегія освіти, навичок і послуг для дітей” (“Putting the World into World-Class Education – An International Strategy for Education, Skills and Children’s Services”) виокремлено три ключові цілі:

1. Підвищити вклад національної освітньої системи у світову торгівлю та внутрішні інвестиції. З цієї метою збільшити кількість іноземних студентів у сфері подальшої та вищої освіти з одночасним підвищенням якості освіти; зробити країну міжнародним лідером у створенні та підтримці використання інформаційно-комунікативних технологій в освітній сфері; закріпити за університетами роль міжнародних центрів як для навчання, так і для науково-дослідної роботи; заохочувати провайдерів освіти працювати з партнерами на міжнародному рівні.

2. Надати необхідні знання молоді, готовій до життя і діяльності у суспільстві з глобальною економікою. З цією метою потрібно розв’язати такі завдання: упровадити глобальний вимір у зміст освіти; сформувати готовність до використання інших мов; формувати професійні навички для глобальної

економіки; прагнути до міжнародного взаємного визнання й прозорості кваліфікацій.

3. Залучити міжнародних партнерів для досягнення національних і світових освітніх цілей. Для цього необхідно визначити ефективність власної системи; залучити стратегічних партнерів з інших країн світу; співпрацювати з європейськими країнами для реалізації лісабонських завдань щодо створення конкурентоспроможної та динамічної економіки, заснованої на знаннях; брати участь у роботі організацій щодо покращання якості освіти в різних країнах світу [6].

Як бачимо, у контексті інтернаціоналізації освіти зазначені цілі є взаємозалежними і взаємопов'язаними стратегічними завданнями, спрямованими на підвищення якості національної системи освіти Великобританії. Реалізація окреслених цілей передбачає встановлення міжнародних зв'язків між школами, коледжами, університетами на всіх рівнях і упровадження ідеї громадянина світу через такі міжнародні ініціативи, як Глобальна мережа (the Global Gateway), так і Міжнародна шкільна премія (the International School Award).

Громадянська освіта посідає важливе місце у громадянському вихованні та розуміється як процес навчання, спрямований на формування знань про права й обов'язки громадянина та підготовку людей до суспільного життя в умовах демократії [2]. Отже, громадянська освіта пов'язана з формуванням соціально-політичної компетентності особистості, зокрема, вона передбачає політичну, правову й економічну освіченість і здатність керуватись відповідними знаннями в умовах кардинальної перебудови суспільства.

Робота Консультативної групи з громадянської освіти та викладання демократії у школах розпочалася у 1997 р. Уже в 1998 р. було видано рекомендації щодо впровадження громадянської освіти у школах і наголошено на трьох головних цілях: соціальна й моральна відповідальність; участь у суспільній діяльності; політична грамотність [4].

Відомо, що Велика Британія немає національної конституції, у якій сформульовані права й обов'язки громадян, тому Акт про права людини (Human Rights Act, 1998) поєднує практично всі права, що зазначені у Європейській Конвенції прав людини (European Convention on Human Rights), та надає юридичне підтвердження їхніх головних прав і обов'язків. Зазначимо, що у Великій Британії Акт про права людини вступив у дію з 2000 р.

Так, у 2000 р. Міністерство освіти і науки (DfES) опублікувало рекомендації “Впровадження міжнародного виміру в шкільний навчальний план”, який наголосив на головних цінностях і цілях освіти у глобальному вимірі. Шкільний навчальний план спрямований на гармонійний розвиток особистості на індивідуальному, національному та глобальному рівнях. На сучасному етапі освіта, з одного боку, повинна позитивно відповідати на виклики світу, що швидко змінюється, а з іншого особистість повинна бути підготовленою як громадянин, робітник для участі у глобалізованому суспільстві з широким застосуванням комунікаційних технологій [4].

Крім того, у Великій Британії трансформації зазнала мовна політика, де велика увага приділяється підвищенню рівня вивчення мов. З цією метою у країні у 2002 р. було введено стратегічний документ “Мови для всіх: мови для життя”, який наголошує на необхідності міжкультурного розуміння та громадянськості.

Аналіз державних документів і звітів Великої Британії, зокрема “Громадянської освіти в школах Європи. Об’єднане королівство: Англія, Уельс та Північна Ірландія” (2004/2005), надає змогу стверджувати, що країна продовжує активну роботу щодо впровадження міжнародного виміру у громадянську освіту. Про це свідчить створення в межах пілотного проекту агентства (Learning and Skills Development Agency), діяльність якого спрямована на подальшу реалізацію принципів і цілей громадянської освіти. Крім того, уряд країни докладає великих зусиль для впровадження й наступності у викладанні громадянської освіти від початкової ланки та до вищої освіти.

Реалізація завдань громадянської освіти у Великій Британії відбувається як у межах традиційних і нових спеціальних навчальних дисциплін, тобто через зміст освіти, так і через систему виховної роботи, позашкільних установ, органів самоуправління, через участь у міжнародних програмах і проектах.

У Великій Британії громадянство (citizenship) було включено до переліку обов’язкових предметів Національного навчального плану у 2002 р. Громадянство і демократія забезпечують послідовний зв’язок між розумінням власної ролі та відповідальності як громадянина сучасного демократичного світу. Громадянство має міжпредметні зв’язки тому, що розглядає проблеми морального й соціального життя в суспільстві [7].

У 2004 р. Міністерство освіти і науки (DfES) опублікувало документ під назвою “Спрямуємо суспільство до освіти світового рівня – Міжнародна стратегія освіти, навичок і послуг для дітей ” (“Putting the World into World-Class Education – An International Strategy for Education, Skills and Children’s Services”), який наголошує на реалізації трьох головних цілей:

- підготовка дітей, молоді, дорослих до життя в глобальному суспільстві та до роботи в умовах глобальної економіки;
- залучення міжнародних партнерів для реалізації зазначених цілей;
- підвищення ролі національної системи освіти щодо надання освітніх послуг громадянам з інших країн [6].

Упровадження глобального контексту в межах зазначеної міжнародної стратегії означає розуміння таких ключових концептів:

- громадянство (отримання знань, навичок і розуміння концепцій, необхідних для того, щоб стати інформованими, активними та відповідальними громадянами світу);
- соціальна справедливість (розуміння важливої ролі соціальної справедливості, покращання добробуту людей у цілому);
- життєствердний розвиток (розуміння потреби підвищення якості життя без нанесення шкоди навколишньому середовищу);
- повага та розуміння культурної розмаїтості;
- цінності та сприйняття (сприйняття цінностей інших країн світу та розуміння впливу людей на їхнє формування);
- взаємозалежність (розуміння взаємозв’язку між різними суспільствами, державами, економіками, середовищами та їхніми наслідками на глобальному рівні);
- розв’язання конфліктів (вирішення конфліктів, що є бар’єрами на шляху гармонійного розвитку);
- права людини (знання прав людини, зокрема, Конвенції прав дитини) [6].

Отже, зазначені концепти включені до Національного навчального плану країни. Так, наприклад, старша школа Святого Петра в Екстері (St. Peter’s High School in Exeter) отримала Міжнародну шкільну премію за впровадження глобального виміру й інтернаціоналізованого навчального плану в навчально-виховний процес. На глобальному рівні старша школа має зв’язки із середніми навчальними закладами Польщі, Румунії, Німеччини, Франції та Швеції, на

локальному рівні – з Ісламським Центром та Інститутом. Крім того, інтернаціоналізована діяльність навчального закладу включає такі форми роботи:

- 1) проведення відео-конференцій з учителями й учнями з Франції та Німеччини згідно з навчальним планом;
- 2) запровадження інноваційних методів викладання математики та природничих наук;
- 3) обмін студентами;
- 4) участь у проєкті Коменіус з метою вивчення традицій і звичаїв Швеції, Польщі, Румунії, Франції, Німеччини.

Міністерство освіти і науки Великої Британії має на меті продовжити такий досвід міжнародного спілкування на трьох рівнях:

- базовий рівень (запровадження процесу “домашньої” інтернаціоналізації – наявність інтернаціоналізованого навчального плану);
- проміжний рівень (безпосереднє впровадження процесу інтернаціоналізації – уведення інтернаціоналізованого навчального плану з урахуванням міжнародної діяльності та встановленням зв’язків із закордонними партнерами);
- вищий рівень (шкільний навчальний план має інтернаціоналізований характер, у ньому відображені стійкі зв’язки з конкретною школою за кордоном) [4].

Таким чином, Велика Британія докладас зусилля до впровадження міжнародного виміру у шкільні навчальні плани; до залучення навчальних закладів; до співробітництва у контексті інтернаціоналізації освіти на її різних рівнях.

Сучасна старша школа Великої Британії є проникнутою процесом інтернаціоналізації, який знаходить своє відображення в організації навчально-виховного процесу; викладанні та навчанні у шкільній мережі. Старша середня школа готує студентів для виконання ролі європейських громадян та громадян світу, які будуть інформованими, активними, з критичним мисленням.

У впровадженні такого предмета, як громадянознавство, увага приділяється участі учнів у громадському та політичному житті, їхньому розумінні відповідальності за свої дії, формуванню громадян Європи та світу. Реалізації цієї мети також сприяє впровадження спеціальних навчальних

предметів у навчальний план, що пов'язані з вивченням прав і обов'язків громадян Європи, сучасної історії, процесу інтеграції ЄС, а також культурного, економічного та соціального різноманіття у контексті процесу глобалізації [5].

Підґрунтям для формування змісту предмета "Громадянознавство" є національні пріоритети кожної країни. Отже, ключовими компонентами цього предмета у Великій Британії є:

- громадянськість і освітня політика;
- шкільна культура й участь у суспільному житті;
- оцінювання; компетентність учителя та його підтримка;
- міжнародний і європейський вимір громадянської освіти;
- нагальні дебати та реформи у сфері громадянської освіти.

Предмет "Громадянознавство" базується на системності та логічній структурованості, повному висвітленню всіх аспектів, що сприяють формуванню свідомого, активного і поінформованого громадянина [4]. Саме навчальні програми акцентують увагу на прикладній, практичній стороні процесу становлення громадянина, оскільки пропонують напрямки роботи, які стосуються щоденного життя старшокласників у сім'ї, школі, громаді, країні.

Отже, формування громадянина світу у старшій школі Великої Британії полягає в упровадженні інтернаціоналізованого навчального плану, який, по-перше, сприяє громадянському, духовному, моральному, культурному, інтелектуальному та фізичному розвитку учнів; по-друге, надає міжнародний досвід учням і можливість вступу в доросле життя у глобалізованому суспільстві.

Висновки. Отже, упровадження предмета "Громадянознавство" у Великобританії сприяє формуванню громадянина світу через упровадження міжнародного виміру в освіту, активну участь країни у програмі "Глобальне шкільне партнерство", яка надає гранти за глобальні проекти створення інтернаціоналізованих навчальних планів.

Ми вважаємо, що перспективним напрямом подальшого дослідження є можливість застосування досвіду навчальних закладів Великої Британії щодо впровадження предмета "Громадянознавство" як невід'ємної складової громадянського виховання у практику сучасної української школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гурій М.О. Громадянське виховання старшокласників у Великій Британії: Автореф. дис... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” – Дрогобич, 2008. – 20 с.
2. Сазоненко Г.С. Педагогіка успіху. – К.: Гнозис, 2004. – 684 с.
3. Сбруєва А.А. Порівняльна педагогіка: Навчальний посібник. – 2-ге вид., стер. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2004. – 320 с.
4. Citizenship Education at School in Europe. United Kingdom (England, Wales, Northern Ireland). 2004/2005. – 22 p.
5. Citizenship Education at School in Europe. 2006. – Режим доступу: www.eurydice.org/pls.
6. “Putting the World into World-Class Education – An International Strategy for Education, Skills and Children’s Services”, DfES, 2004
7. Singh John. Elements of Educational Reform in England Strategies for Educational Reform: from Concept to Realisation. – Council of Europe Publishing, – 2000. – 177 p.

УДК 355.5

В.О. Мазуренко

Сумський державний університет

І.В. Ємець

Сумський державний

педагогічний університет

МЕТА, СУТНІСТЬ І ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОБЛЕМНОГО МЕТОДУ НАВЧАННЯ

У статті розкривається мета, сутність і шляхи реалізації проблемного методу навчання як однієї із форм активного навчання у вищій школі.

В статье раскрывается цель, сущность и пути реализации проблемного метода обучения как одной из форм активного обучения в высшей школе.

The purpose, essence and ways of realization of problem method of teaching, as one of the forms of the active teaching at higher school are considered in the article.

Вимоги, що ставляться до вдосконалення системи підготовки фахівців військового та цивільного призначення, викликають необхідність переходу ВНЗ на інтенсивний шлях розвитку через упровадження активних методів навчання (АМН).

Активні методи навчання базуються на експериментально встановлених фактах про те, що в пам’яті людини остаточно залишається до 90 % того, що вона робить, до 50% того, що вона бачить і лише 10 % того, що чує. Тому можна сказати, що на процес отримання знань, формування вмій і навичок якнайкраще впливає проблемний метод навчання (проблемне навчання).